

วิจารณ์หนังสือ : Book Review

พหุลาณูศาสน์*

Phahulanusasane

ผู้เขียน: พุทธทาสภิกขุ

Author: Buddhadasa Bhikkhu

ปาลญา นามเพ็ญ และพระมหามิตร จิตปนโกญ

Palaya Namkhem and Phramaha Mit Thitapanyo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: palaya.pn@gmail.com

1. บทนำ

หนังสือพหุลาณูศาสน์ เนื้อหาแสดงปาฐกถาธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ ขณะที่ดำรงสมณศักดิ์พระราชาคณะชั้นสามัญที่พระอารามมุนี ในช่วงเข้าพรรษาเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2498 เป็นหนังสือที่น่าสนใจและน่าอ่านเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเนื้อหากล่าวถึงธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงมากที่สุด อันได้แก่ เรื่องเบญจขันธ์ และเรื่องไตรลักษณ์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ชาวพุทธเกือบทุกคนไม่เข้าใจหลักที่ว่าด้วยความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความไม่มีตัวไม่มีตน หนังสือเล่มนี้อธิบายขยายความพหุลาณูศาสน์หรือธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงมากที่สุด ในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ จึงเป็นอีกหนึ่งแหล่งความรู้ในการทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับเบญจขันธ์และไตรลักษณ์ หลักคำสอน

ในเรื่องนี้เป็นการชี้ให้เห็นถึงความไม่เที่ยงไม่ตั้งอยู่ อันเป็นบ่อเกิดแห่งความทุกข์ เพื่อกำหนดชำระเบญจขันธ์ให้สะอาดปราศจากอุปาทาน จนนำไปสู่การปล่อยวางในที่สุด ซึ่งมีอิทธิพลต่อสังคมที่มีความนิยมหรือยึดติดในตัวตนในสิ่งของโดยเฉพาะสังคมไทยในปัจจุบัน

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ เรียบเรียงถ้อยคำอย่างเหมาะสมสอดคล้องกันตลอดทั้งเล่ม ไขข้อข้องใจเกี่ยวกับเรื่องเบญจขันธ์ การปรุงแต่งของขันธ์ทั้งปวง ความเป็นทุกข์ ตลอดจนความเป็นอนัตตาไว้ทุกประเด็น โดยอาศัยหลักของพหุลาณูศาสน์จากคัมภีร์ทุกประเด็นไป ตามลำดับ

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงนำหนังสือเล่มนี้ มาวิเคราะห์วิจารณ์ เพื่อเป็นการเชิดชูเกียรติและผลงานของผู้เขียน และเพื่อก่อให้เกิดการจรรโลง

*ได้รับบทความ: 17 กุมภาพันธ์ 2561; ตอรับตีพิมพ์: 15 สิงหาคม 2561

บำรุงรักษาพระสัทธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

2. โครงสร้างหนังสือ

โครงสร้างเนื้อหาหนังสือ พุทธานุสาสนี แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ว่าด้วยเรื่องเบญจขันธ์ ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายให้เห็นถึงการรวมกันของขันธ์ทั้ง 5 ที่มาประชุมกันประกอบเข้าเป็นร่างกายและการพิจารณาเบญจขันธ์อย่างละเอียด

ตอนที่ 2 ว่าด้วยเรื่องไตรลักษณ์ ผู้เขียนได้อธิบายให้เห็นถึงสามัญญลักษณะ หรือลักษณะทั่วไปของสังขาร หรือเบญจขันธ์ทั้งปวง

ตอนที่ 3 ว่าด้วยความทุกข์กับเบญจขันธ์ ผู้เขียนได้อธิบายเปรียบเทียบความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับร่างกายหรือเบญจขันธ์ที่ประกอบอยู่ด้วยตัวอุปาทานหรือตัวเกิดแห่งทุกข์

หนังสือเล่มนี้ แปรมาจากบทปาฐกถาธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ หน้าปกหนังสือออกแบบอย่างเรียบง่าย จัดวางคำหรือชื่อหนังสือแยกออกเป็นคำๆ พร้อมกับคำแปลแต่ละคำ แสดงภาพของท่านพุทธทาสภิกขุผู้อธิบายขยายความให้เข้าใจถึงพุทธานุสาสนี หรือธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงมากที่สุดไว้บนปก รูปเล่มเป็นหนังสือขนาด 32 หน้ายก เล่มกะทัดรัดสามารถพกพาได้สะดวก มีจำนวน 86 หน้า ซึ่งไม่หนาเกินไปอ่านให้จบเล่มได้ในเวลาไม่นาน

ภายในเล่มประกอบด้วย เนื้อหาที่แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ซึ่งเป็นการอธิบายถึงหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสั่งสอนไว้ ครั้งเมื่อพุทธกาล

พร้อมทั้งการยกและอ้างอิงคัมภีร์ที่มาของ “พุทธานุสาสนี” ในพระไตรปิฎก

ในทัศนะของผู้ศึกษา เห็นว่าโครงสร้างของหนังสือ พุทธานุสาสนี ได้จัดวางเนื้อหาไว้เป็นตอนและอธิบายในแต่ละตอนที่ละส่วน ด้วยเนื้อหาที่สอดคล้องช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นภาพรวมในเรื่องได้ชัดเจน อีกทั้งผู้แต่งได้วางโครงสร้างเนื้อหาไปตามลำดับ มีการเริ่มต้นตั้งแต่เบญจขันธ์นำไปสู่กฎของไตรลักษณ์ ซึ่งนับว่าเป็นความฉลาดของผู้แต่งที่จัดลำดับได้อย่างน่าสนใจ

3. โครงสร้างเนื้อหา

เนื้อหาหลักแบ่งเป็น 2 เรื่อง ได้แก่ 1) เรื่องเบญจขันธ์ 2) เรื่องไตรลักษณ์ ผู้เขียนได้ชี้แจงให้ความหมายและแบ่งองค์ประกอบของเบญจขันธ์ไว้อย่างเห็นได้ชัด โดยการกล่าวอ้างเอาคำหรือเรื่องที่มีในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาออกมา กล่าวอธิบายขยายความ โดยในเรื่องนี้กล่าวให้เห็นถึงองค์ประกอบของสิ่งมีชีวิต โดยเฉพาะ “คนเรา” ที่จำแนกออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ขันธ์ทั้ง 5 ส่วนนี้ยังจัดเป็นประเภทให้แคบลงเพื่อการทำความเข้าใจและง่ายต่อการพิจารณา คือ 1) ประเภทที่เป็นรูป 2) ประเภทที่เป็นนาม โดยรูปนามนั้น ได้แก่ ส่วนที่แสดงถึงส่วนของร่างกาย และประเภทที่เป็นรูป ได้แก่ ส่วนที่แสดงถึงส่วนของจิตใจที่แยกออกเป็นส่วนที่เป็นเจตสิกและส่วนที่เป็นจิต (Buddhadasa Bhikkhu, 2000 : 14)

เบญจขันธ์ ผู้เขียนพยายามอธิบายให้เข้าใจว่า เบญจขันธ์เป็นการเกิดขึ้นโดยการปรุงแต่ง

อธิบายให้เห็นถึงความเป็นจริงของชั้นทั้งปวง และได้ยกตัวอย่างขึ้นมากล่าวอ้างประกอบ เพื่อความเข้าใจอย่างถ่องแท้ของผู้อ่าน เช่น

“ในการเห็นรูปทางตาของบุคคลคนหนึ่ง จนถึงที่สุดนั้น เราอาจแยกเป็นรายละเอียดที่เกี่ยวกับชั้น 5 ได้ดังต่อไปนี้ รูปภายนอกคือ ดอกกุหลาบดอกหนึ่งซึ่งมีสีสนสวยงามมีรูปพรรณ สันฐานอย่างใดก็ตาม นั่นคือรูปชั้น ดวงตาที่มองเห็นจัดเป็นวิญญาณชั้น เมื่อวิญญาณชั้นทำหน้าที่เห็นดอกกุหลาบแล้วนั้น ทำให้เกิด “สมปฤติ” ขึ้นจึงรู้ว่านั่นคือดอกกุหลาบ ถ้าสัญญาชั้นนี้ไม่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย วิญญาณชั้นก็ทำหน้าที่ได้เพียงแต่ว่า เห็นวัตถุสิ่งของรูปร่างอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น เพราะส่วนที่ช่วยทำให้รู้ว่าสิ่งที่เห็นนั้นคือดอกกุหลาบนั้นคือสัญญาชั้น เมื่อรู้สึกว่ดอกกุหลาบนั้นสวยงามหอมหวาน แล้วเกิดความรู้สึกพึงพอใจในสิ่งนั้นเรียกว่า เวทนาชั้น แต่ถ้าไม่เกี่ยวกับความรู้สึกพอใจไม่พอใจ แต่เป็นความรู้สึกวิพากษ์วิจารณ์ไปในทางอื่นเป็นต้น เรียกความคิดที่เกิดขึ้นนั้นเป็นสังขารชั้น ในกรณีที่เกิดรับรู้หรือได้เสวยอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง จะมีชั้นทั้ง 5 บรรจอยู่อย่างครบถ้วน เป็นต้น” (Buddhadasa Bhikkhu, 2000 : 75) การให้ความหมายของเบญจชั้นของนักปราชญ์ทั้ง 2 ท่าน คือ ท่านพุทธทาสภิกขุ และพระพรหมคุณาภรณ์ มีมุมมองค่อนข้างจะเป็นในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ พระพรหมคุณาภรณ์ผู้แต่งหนังสือพุทธธรรม ได้กล่าวแสดงเนื้อหาในภาพรวมโดยนำแต่ละองค์ประกอบมาแสดง มีการยกตัวอย่างประกอบก่อนการนำเข้าสู่เนื้อหาด้วยการนำเอาเรื่องส่วนประกอบของรถ

มาประกอบกันจึงรวมเรียกว่า รถ วิธีการอธิบายเทียบเคียงในลักษณะเดียวกันกับในเรื่องมิลินทปัญหาคือ เมื่อเริ่มอธิบายเนื้อเรื่องจะกล่าวถึงส่วนประกอบทั้ง 5 ส่วนพร้อมคำอธิบายในทุกส่วนพอสังเขปก่อน จากนั้นจึงนำเนื้อหาในส่วนที่เป็นนามชั้นอีก 4 ข้อ ซึ่งเป็นส่วนที่เป็นเนื้อหาส่วนใหญ่ในเรื่องเบญจชั้นและเป็นเรื่องที่เข้าใจยากมาอธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมเพื่อช่วยให้เข้าใจความหมายได้ชัดเจนมากขึ้น เมื่ออธิบายรายละเอียดในส่วนนามชั้นจนจบ ผู้แต่งยังได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างชั้นต่างๆ การทำหน้าที่ที่ประสานสอดคล้องกันส่งอิทธิพลเป็นปัจจัยแก่กันโดยใช้เทคนิคการเปรียบเทียบกับสิ่งที่สามารถทำความเข้าใจได้ง่ายเพื่อช่วยให้มองเห็นความสัมพันธ์ของเบญจชั้นได้ชัดเจน นอกจากนี้ผู้แต่งยังได้กล่าวถึงปัญหาอันเกิดจากเบญจชั้นเป็นตัวตั้ง นั่นคืออุปาทานชั้น 5 และก่อนจะจบเนื้อหาเรื่องเบญจชั้นผู้แต่งได้อธิบายเชื่อมโยงไปถึงหลักอนัตตาให้ผู้อ่านมองเห็นหลักความเป็นจริงว่าแม้เบญจชั้นก็แสดงถึงความเป็นอนัตตา ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของหลักธรรมที่ต่างอิงอาศัยกัน (Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto), 2009 : 15-29)

ในทัศนะของผู้ศึกษาเห็นว่า การนำหลักชั้น 5 ของทั้งสองของนักปราชญ์ด้านศาสนาทั้งในพุทธธรรมและพหุศาสนานี้ มีขั้นตอนการนำเสนอที่แตกต่างกัน แต่เป้าหมายไม่มีความแตกต่าง การที่มีความแตกต่างกันของขั้นตอนการนำเสนอ อาจเป็นเพราะประสบการณ์ที่ต่างกันหรือถ้ามองอีกมุมหนึ่งก็น่าจะเป็นเพราะขนาดของ

หนังสือ หรืออีกมุมมองก็อาจจะเป็นด้วยหนังสือเล่มหนึ่งเป็นการสรุปทปฐกถาธรรมส่วนอีกเล่มหนึ่งเป็นหนังสือเชิงวิชาการก็เป็นได้ แต่อย่างไรก็ตามในทุกมุมมองของท่านทั้งสองที่สื่อออกมาผ่านทางหนังสือทั้งสองเล่มก่อคุณูปประโยชน์ในการสร้างปัญญาได้เป็นอย่างดี

ไตรลักษณ์ คือ ลักษณะ 3 ประการของขั้น 5 หรือสิ่งทั้งปวงที่เกิดขึ้น ผู้เขียนได้เชื่อมโยงให้ผู้อ่านได้เห็นว่า ตัวตนหรือขั้นต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นมี “สามัญญลักษณะ” หรือลักษณะสามัญ คืออาการทั่วไปของสังขารไว้ในตอนที่ 2 ตอนที่ 2 ผู้เขียนได้อธิบายให้ผู้อ่านได้เข้าใจถ่องแท้ในเรื่องไตรลักษณ์ ได้แก่

1. อนิจจลักษณะ คือ ลักษณะแห่งความไม่เที่ยง ผู้เขียนได้นำเสนอความไม่เที่ยงหรือการเปลี่ยนแปลงเป็นนิจของสิ่งทั้งหลาย โดยการนำแนวคิดทางวิทยาศาสตร์มาอธิบายเปรียบเทียบให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของทุกสิ่งที่อยู่บนโลก แม้กระทั่ง “สสาร” อย่างอิลECTRON ก็หมุนรอบศูนย์กลางของวัตถุที่มันอาศัยอยู่ เป็นการชี้ให้เห็นว่าสสารต่างๆ ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ภายในเสมอ ผู้เขียนได้นำเสนอในภาพที่เล็กที่สุดไปถึงส่วนที่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาของมนุษย์ ที่สามารถมองเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงหรือความไม่เที่ยงของสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้น

2. ทุกขลักษณะ คือ ลักษณะแห่งความเป็นทุกข์ สภาวะ ลักษณะที่ทนได้ยาก ทุกข์ในที่นี้ท่านได้แบ่งออกเป็น 2 นัยคือ ทุกข์ที่มีความหมายว่าทนยาก หมายถึงความรู้สึกเจ็บปวดหรือทนทุกข์ทรมานในชีวิตนั้นๆ ความทุกข์ชนิดนี้เป็นทุกข์ที่

ประจำอยู่ในสิ่งมีชีวิต โดยเฉพาะความเกิด แก่ เจ็บ และตาย ซึ่งเป็นความทุกข์ตามสภาพปกติของสัตว์ทั้งหลาย และทุกข์ที่มีความหมายว่าดูแล้วน่าระอาใจนั้น หมายถึง สังขารทั้งหลายทั้งปวงทั้งที่มีวิญญานครอง และไม่มีวิญญานครอง เป็นลักษณะที่พิจารณาแล้วรู้สึกระอาใจประจำอยู่อย่างเด่นชัด

3. อนัตตลักษณะ คือ ลักษณะแห่งความไม่ใช่ตัวตน ได้แก่ ลักษณะที่สิ่งทั้งปวงไม่มีส่วนใดยึดถือเป็นตัวตน ซึ่งผู้เขียนพยายามทำให้ผู้อ่านได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของความไม่ถือเอาอนัตตลักษณะทำให้เราทราบได้ว่าขั้น 5 ไม่มีตัวตนไร้อำนาจ ไม่มีเนื้อแท้แต่อย่างใด ได้แก่ อาการที่ไร้อำนาจบังคับตัวเองให้ไม่เปลี่ยนแปลงไปของขั้น 5 เช่น อาการที่ขั้น 5 บังคับตนไม่ให้เกิดขึ้นไม่ได้ ไม่ให้เสื่อมสิ้นไปเป็นขั้น 5 อันใหม่ไม่ได้ อาการที่ขั้น 5 บังคับตนไม่ให้มีขึ้นไม่ได้ ไม่ให้กลับไปไม่มีอีกครั้งไม่ได้ (บังคับให้ไม่หมดไปไม่ได้) (Buddhadasa Bhikkhu, 2000 : 75) ในขณะที่เดียวกันสัจธรรม จันทรจางง ได้อธิบายเรื่องกฎไตรลักษณ์หรือ กฎของความเปลี่ยนแปลง ยืนยันว่าสรรพสิ่งทั้งหลายที่เป็นสังขตธรรมถูกปรุงแต่งขึ้นมาจากเหตุปัจจัย ทั้งที่เป็นวัตถุและมีใจ (จิตใจ) ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ พร้อมกับการแปรเปลี่ยนแล้วก็ดับสูญสิ้นไป ทุกสิ่งเป็นอนัตตา เป็นอนิจจัง ทั้งนี้ย่อมรวมไปถึง รูป เวทนา สัญญา ใจหรือความรู้สึก (ธรรมารมณ) และวิญญาน ชีวิตนั้นเมื่อพิจารณาโดยธรรมชาติแล้วเป็นทุกข์ เพราะชีวิตเกิดขึ้นภายใต้กรอบแห่งความไม่เที่ยงไม่จีรัง ทุกอย่างไม่มีตัวตน เป็นอนัตตา มีแต่ความว่างเปล่า ไม่มีแก่นสาร ไม่เป็นของจริงและไม่เป็นความจริง

ไม่เป็นตัวตนเกิดขึ้นเป็นเอกเทศ และอยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่ได้ โดยปราศจากการรวมตัวกันเกิดขึ้น เพราะสรรพสิ่งทั้งหลายเป็นสฤญตา เป็นอนัตตา ที่มีค่าเปรียบเทียบไว้ว่า “ไม่มีผู้เดิน มีแต่การเดิน ไม่มีผู้ทำกรรม มีแต่กรรม” ได้อธิบายความหมายของไตรลักษณ์ตามหลักพุทธศาสนาพอสังเขปให้ง่ายต่อการเข้าใจ ไม่มีการยกตัวอย่างประกอบแต่เน้นให้เข้าใจความหมายของไตรลักษณ์ในแง่ที่เอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติ เพื่อประโยชน์ในการละอุปาทานขั้น 5 พัฒนาจิตให้เป็นอิสระต่อไป (Chantharachamnon, 2003 : 109-110) ในทัศนะของผู้ศึกษาเห็นว่า ท่านพุทธทาสอธิบายไตรลักษณ์ตามลักษณะที่ปรากฏลักษณะของขั้น 5 หรือสังขารธรรมมุ่งเน้นให้ผู้อ่านมองเห็นความเป็นจริงตามธรรมชาติของไตรลักษณ์ไม่ใช่เป็นเพียงแค่ความเข้าใจในตัวอักษรเท่านั้น แต่ท่านได้ยกประเด็นเรื่องขั้น 5 มาอธิบายลักษณะตามไตรลักษณ์ที่ละประเด็น เพื่อให้ผู้อ่านพิจารณาให้เห็นธรรมตามที่เป็นจริง พร้อมทั้งตัวอย่างประกอบที่ง่ายต่อการเข้าใจในลักษณะการเทศน์หรือคำพูดกึ่งวิชาการ เป็นการเชื่อมโยงไตรลักษณ์กับเบญจขั้นที่ละเอียดชัดเจนด้วยภาษาที่สั้นกระชับ ส่วนสรวุฒิ จันทระจาง เป็นเพียงการอธิบายความหมายของไตรลักษณ์ในตัวอักษรเท่านั้น เน้นความเข้าใจความหมายตามตัวอักษรตามหลักวิชาการหรือตามตำรา ไม่มีตัวอย่างประกอบ การที่ท่านทั้งสองมีมุมมองที่ต่างกัน อาจเนื่องมาจากประสบการณ์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือในกรณีท่านพุทธทาสที่ท่านมองเช่นนั้นเนื่องจากว่าท่านได้ประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี

ในขณะที่เดียวกันสรวุฒิที่มองอย่างนั้น เป็นเพราะเป็นนักวิชาการมากกว่านักปฏิบัติ

4. สรุป

หนังสือเล่มนี้โดดเด่นทางด้านอธิบาย อธิบายขยายความหลักธรรมคำสอน ที่ใช้ภาษาที่เรียบง่ายด้วยภาษาเขียน กิ่งทางการผสมกับภาษาพูดมีการใช้โวหารไม่มากนัก หนังสือเล่มนี้ไม่รกรุงรังด้วยคำศัพท์หรือสำนวนและประโยคที่ยาวเหมือนตำราเรียน ด้วยภาษาที่เล่าด้วยปากนี้เอง แม้มีศัพท์ภาษาบาลีอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ได้ทำให้ผู้อ่านเข้าใจยาก ผู้ศึกษาเห็นว่าเนื้อเรื่องส่วนใหญ่ได้มาจากการเทศนาของผู้เขียน ฉะนั้นแม้ชาวบ้านทั่วไปก็สามารถอ่านหนังสือเล่มนี้ได้ และสามารถเข้าถึงเนื้อหาในหนังสือได้อย่างไม่ยากเย็นนัก

ในด้านวรรณกรรม ถึงแม้หนังสือเล่มนี้จะมีวัตถุประสงค์ในการอธิบายหลักธรรมคำสอนทางศาสนา แต่ผู้เขียนก็ได้นำเอา ตัวอย่าง เหตุการณ์ เรื่องเล่า กระทั่งเรื่องทางวิทยาศาสตร์มาประกอบในการแสดงธรรม ซึ่งมีผลต่ออารมณ์และความรู้สึก ดังนั้นหนังสือเล่มนี้จึงมีส่วนช่วยจรรโลงสติปัญญา และจิตวิญญาณของผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

ด้านสังคม-วัฒนธรรม หนังสือเล่มนี้ได้เสนอหลักการของศาสนาพุทธอย่างแท้จริงอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาจิตใจ คลายความข้องใจเกี่ยวกับความเป็นไปของสังขาร และความทุกข์ของสังขารทั้งปวง สังคมไทยเป็นสังคมชาวพุทธที่มีความเชื่อถือศรัทธาในพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว แต่ส่วนมากมักไม่เข้าใจหลักคำสอนที่แท้จริง รวมถึงหลักธรรมคำสอนที่เป็นพหุสาสนาสัน

จึงอาจเป็นเหตุให้ความประพฤดิย่อหย่อนต่อคำสอนทางศาสนา ทั้งที่คนไทยประกาศตนว่าเป็นเมืองพุทธนั้ถือศาสนาพุทธ หนังสือเล่มนี้จึงนับว่ามีคุณประโยชน์เป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาจิตใจด้วยความเข้าใจในหลักธรรมะที่พระพุทธรองค์ทรงสั่งสอนมากที่สุดอย่างแท้จริง

สำหรับจุดควรพิจารณาหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเรื่อง เบญจขันธ์ และเรื่อง ไตรลักษณ์ มีปรากฏจำนวนมากในงานนิพนธ์ทางพระพุทธศาสนา เพราะเหตุใดหนังสือพหุลาอนุสาสนีที่ถอดความจากปาฐกถาธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุเล่มนี้จึงน่าสนใจ และมีข้อจำกัดใดบ้างที่ส่งผลกระทบต่อการนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาตนพัฒนาจิตใจ

ในทัศนะของผู้ศึกษาเห็นว่า หนังสือพหุลาอนุสาสนีมีรูปเล่มขนาดเล็ก ช่วยให้ง่ายต่อการตัดสินใจหยิบขึ้นอ่าน แต่ขนาดของหนังสืออาจทำให้เป็น

ข้อจำกัดในด้านเนื้อหา และจากการที่ผู้จัดทำถอดความจากคำเทศนาของท่านพุทธทาสล้วนๆ ไม่เพิ่มเติมคำอธิบายใดๆ ซึ่งอาจจะด้วยเกรงว่าจะทำให้ไม่เหมาะสม จึงทำให้เกิดเป็นข้อจำกัดต่อประโยชน์ในการนำไปใช้ กล่าวคือ ถ้าหากผู้อ่านหนังสือนี้เป็นผู้ที่มีพื้นฐานความรู้หลักธรรมในด้านพุทธศาสนาอยู่บ้าง ก็จะสามารถทำความเข้าใจได้ไม่ยากนัก แต่ถ้าหากผู้อ่านไม่มีพื้นฐานความรู้หลักธรรมในทางพุทธศาสนาเลยอาจเกิดปัญหาในการทำความเข้าใจคำศัพท์เฉพาะเป็นเหตุให้เสียประโยชน์ในการนำไปใช้ ผู้ศึกษาเห็นว่าหากมีการเพิ่มเติมคำอธิบายโดยระบุให้ทราบชัดเจนว่าเป็นคำอธิบายของผู้ถอดความ เน้นให้เกิดความเข้าใจง่ายๆ สำหรับบุคคลทุกระดับ ให้นำสนใจสามารถนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาตนพัฒนาจิตใจได้ก็น่าจะได้ประโยชน์เพิ่มขึ้นอีกไม่น้อย

References

- Buddhadasa Bhikkhu. (2000). *Phahulanusasane*. Bangkok : Sukkaphapchai Publishers,
Chantharachamng, S. (2003). *The Buddha's Core Teachings*. Bangkok : Rungruang Printing.
Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (2009). *Buddhadhamma (Extended Edition)*.
Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya University Publisher.